

לגעת בעבר

מגילות מדבר יהודה – גרסה 2.0

כחלק מפרויקט מגילות מדבר יהודה פותחה, בשיתוף פעולה בינלאומי, מערכת לשימור ולניטור של המגילות המתבססת על תצלומים מולטי-ספקטראליים. במהלך החודשים הקרובים תותקן המערכת במעבדת שימור המגילות של רשות העתיקות. ניטור קטעי מגילות לאורך זמן בעזרת טכנולוגיה ייחודית זו הוא חלק מן הפתרון המדעי לאתגר השימור של המגילות העתיקות. התצלומים החדשים שעלו לאתר יאפשרו לצפות בקטעי מגילות לצד הסברים על מגוון כתבי יד, ובהם **מקצת מעשה התורה, שירי עולת השבת, ירושלים החדשה, ספר שמות בכתב עברי קדום, שמואל א' ו-ב'.**

רשות העתיקות החלה לקדם שיתוף פעולה עם גורמים מהארץ ומחו"ל כדי לשלב בספרייה המקוונת גם תעתיקים ותרגומים של קטעי המגילות. כן ישולבו בגרסאות הבאות של האתר תצלומים נוספים, כלים לחוקרים, מידע על שימור המגילות, אפשרויות חיפוש מתקדמות ועמודי תוכן בשפות נוספות.

שנה חלפה מאז השיקה רשות העתיקות את "הספרייה המקוונת של מגילות מדבר יהודה ע"ש ליאון לוי". הספרייה מציגה מאות קטעי מגילות שצולמו באיכות חסרת תקדים. יותר מחצי מיליון משתמשים ברחבי העולם כבר ביקרו בספרייה; 25,000 מבקרים חדשים נכנסים לאתר מדי חודש. חוקרי המגילות והציבור הרחב יכולים באמצעות מחשב אישי או אפילו טלפון נייד לצפות במגילות ולחקור אותן, ולחוות את אחת התגליות הארכיאולוגיות החשובות ביותר במאה העשרים. במהלך השנה החולפת שדרגה רשות העתיקות את האתר.

בארבעה בפברואר 2014 עלתה לאוויר גרסה מעודכנת של האתר (www.deadseascrolls.org.il), הכוללת שיפורים רבים: 10,000 תצלומים מולטי-ספקטראליים; מידע נוסף על כתבי היד המוצגים כבר כיום באתר; תרגום עמודי התוכן לגרמנית ולרוסית נוסף על השפות הקיימות כיום באתר; שיפור במהירות העלאת התצלומים; מנוע חיפוש מהיר יותר; קישור **לדף הפייסבוק** ולטוויטר, ועוד.

שונות

פעילות
חינוכית

תצוגות
ארכיאולוגיות

מינהל
שימור

חפירות
ארכיאולוגיות

חפירות ארכיאולוגיות

באר גדולה ומרשימה בת כ-1,400 שנה נחשפה בחפירות ארכיאולוגיות של רשות העתיקות ברמת החיל

החליף מנוע, וזאת ניתן לראות בבארות הרבות מהתקופה העות'מאנית המוכרות לדוגמה ביפו, אזור בו שמשו להשקיית פרדסים). הכוח האופקי הועבר לגלגל האנכי באמצעות מערכת גלגלי שיניים מתוחכמת. אנטילי החרס (קנקני החרס) נקשרו לחבלים ושימשו להעלאת מים ב"סרט נע" ושפיכתם דרך תעלה למאגר ממנו נלקחו לשתייה או להשקיה. שרידי מאגר כזה (בריכות מטווחות) נחשפו בחפירה הנוכחית במרחק כ-15 מ' מפי הבאר. בחפירה נמצאו מספר לא מבוטל של שברי קנקנים, כאלה המתוארכים לתקופה הביזנטית, וכן לתקופה האסלאמית הקדומה. למאגר שנחשף בחפירה רצפה עשויה לוחות אבן, והוא היה מחולק לשני תאים, שקיר חצץ ביניהם. בקרבת המאגר נמצאו גם שרידי מבנים מן התקופה הביזנטית, הקשורים ככל הנראה למכלול הבאר והמאגר. על פי הממצא ניתן לומר כי הבאר שימשה במהלך התקופה הביזנטית המאוחרת (המאות השישית והשביעית לספירה) וכן בחלק מהתקופה האסלאמית הקדומה (המאות השביעית והשמינית לספירה). כאשר חדל מלתפקד ונגטש, המתקן נסתם בחול.

במהלך חפירות הצלה ארכיאולוגיות שערכה לאחרונה רשות העתיקות ברח' הברזל ברמת החיל לפני הקמת בית הרופאים במקום ע"י קבוצת סופרין, נחשפה באר קדומה שהיתה בשימוש בתקופות הביזנטית והאסלאמית הקדומה (לפני 1,110-1,400 שנה).

לדברי אלי הדד, מנהל החפירה מטעם רשות העתיקות, "ממצא הבאר, מסוג המכונה "אנטילה" נחשף כעת לראשונה באזור תל אביב. חשיבות הגילוי הינה בכך שהוא מוסיף מידע על הפן של חיי היום יום באזור הירקון לפני 1,400-1,200 שנה, לרבות חקלאות. מערכות שאיבה מסוג זה פעלו בארץ החל בתקופה הרומית (לפני 2000 שנה) ואילך, אך מעטות נחקרו לעומק. ניתן למנות ביניהן מערכות שנחשפה בתל אשדוד, ביבנה ים (כיום סמוך לקיבוץ פלמחים) וברמלה. כן נחקרו בארות לאורך מישור החוף בעתלית ובעכו. בארות כאלה שוחזרו לאחרונה בבאות קדומים ובנס ציונה".

הבאר שנחשפה נחשבת משוכללת. שלא כמו בבארות פשוטות, בהן אדם היה שולה מים מן הבאר בכוחות עצמו באמצעות דליים, כאן הבאר פעלה כמין מתקן שאיבה, "מפעל" שסיפק את המים לחקלאות ולצרכי האדם. הבאר נמצאת כ-150 מטרים מגדת נחל הירקון, יורדת אל מי התהום, המצויים כנראה בעומק של יותר מ-9 מ', ומורכבת מפיר אנכי בקוטר של כ-3.5 מטר, המדופן אבני גזית מסותתות מכורכר. יתכן שמעל פי הבאר היה מבנה עילי שלא השתמר עד ימינו. בחלקה העליון של הבאר, מסביב לדופן העליונה נחשפו מגרעות להצבת קורות עץ שהחזיקו את המערכת לשאיבת המים, שפעלה באמצעות גלגל עץ אליו נקשר חבל אליו הוצמדו קנקנים מיוחדים (אנטילים) או כלי קיבול אחר לצורך זה. גלגל זה הופעל על ידי כוח של בהמה (חמור, שור או גמל) שסובבה גלגל אופקי (החל מאמצע המאה ה-19 את מקום הבהמה

חפירות ארכיאולוגיות

אזור רמת החייל רווי ממצא ארכיאולוגי. בחפירות אחרות שנערכו בעבר בקרבת מקום נחשפו שרידים קדומים המיוחסים לתקופות רבות. באזור הקרוב לחפירה הנוכחית בוצעו בעבר חפירות על ידי ד"ר יעקב קפלן, אשר חשף שרידי ישוב שומרני המכונה ח' חדרה, שנמצא כקילומטר אחד מזרחית-צפונית מאתר עשר טחנות (ליד קניון איילון בסמוך לנחל הירקון). כמו כן, נחשף מבנה קבורה מפואר, מסוף המאה ה-2 או ראשית המאה ה-3 לספירה ושרידי גתות לייצור יין מהתקופה ביזנטית.

* צילומים: אסף פרץ, רשות העתיקות

מינהל שימור

הישג גדול בשמירת המורשת בישראל: חורבת קיאפה ועמק האלה יוכרזו כגן לאומי. שכונת המגורים שתוכננה בסמוך תבוטל

הגבוה לפיתוחו כאתר מורשת מהשורה הראשונה. עקב כך, דרשה הרשות לעגן את שימור האתר כגן לאומי, ולשמרו כחלק ממכלול של נוף תרבות הכולל את עמק האלה והתילים המקראיים סביבו, זירת הסיפור של קרב דוד וגוליית.

במסמכי התכנון שהפיקו רשות העתיקות ורשות הטבע והגנים ביחס לשטח נקבע כי "האתר מיוחד בכך שהוא ממחיש באופן ברור את הקשר בין "הסיפור" לבין הממצאים בשטח. שילוב ערכיו של האתר, יחד עם מאפייניו הנופיים והיותו אתר חפור בו ניתן לחוות ממצא נדיר ברמת השתמרות גבוהה, מוביל למסקנה כי לפנינו אתר בעל פוטנציאל פיתוח כאתר ביקור ברמה הארצית ואף יותר מכך. הפוטנציאל להבנתו, לשמירתו ולפיתוחו של האתר תלוי בשמירה עליו בהקשרו הנופי הפתוח. נדרש להרחיק מהאתר את השטח הבנוי, כך שתשמר הסביבה הנופית הפתוחה, כולל הואדיות סביבו וייווצר אזור חיץ משמעותי בין האתר לבין העיר מצפון. תכנית הבניה לשכונה הסמוכה לאתר (שכונה ד-6), על תשתיותיה וכבישיה, לא תאפשר שמירה על עקרונות אלה ולכן יש לבטלה"

* הדמיה - שכונה ד-6 כפי שהייתה נראית מגבולה הדרומי של חורבת קיאפה. אדר' אבי משיח ואד' תמר נתיב, מינהל שימור

עמדת רשות העתיקות ורשות הטבע והגנים, התקבלה על ידי מוסדות התכנון. תכנית הגן הלאומי, בתכנונו של אדר' דורון שיינמן, אושרה אתמול להפקדה.

שיתוף פעולה מוצלח בין רשות העתיקות ורשות הטבע והגנים הביא ביום ב' , 27.1.13, להחלטה חשובה של הוועדה המחוזית לתכנון ולבניה ירושלים, לאשר להפקדה את התכנית להכרזת גן לאומי במורדות עמק האלה - בין בית נטיף ממזרח, לחורבת קיאפה ממערב, ולבטל את תכנית הבניה לשכונה הדרומית של רמת בית שמש, אשר סיכנה את שימורה ופיתוחה של חורבת קיאפה כגן לאומי.

חורבת קיאפה, השוכנת בראש אחת הגבעות הסוגרות על עמק האלה מצפון, מצטיינת בחשיבות ארכיאולוגית והיסטורית רבה ונראות נופית בולטת. במקום שכנה עיר חשובה בתקופת ממלכת יהודה, אשר נחפרת מאז שנת 2007 על ידי הארכיאולוגים פרופ' יוסף גרפינקל מהאוניברסיטה העברית וסער גנור מרשות העתיקות, והיא ייחודית ברמת ההשתמרות הגבוהה שלה. באתר התגלתה כתובת העברית הקדומה ביותר וממצאים ייחודיים נוספים, עיקרם מתקופת הברזל 2, הכוללים חומת סוגרים, שני שערים, מערכות מגורים ופריט, המפורש ע"י החוקרים כמודל המקדש מאבן. יש המציעים לזהות אותה עם העיר "שעריים" המקראית שהוזכרה ברשימת הערים של ממלכת יהודה וכן אחרי ניצחון דוד על ג'ֶלִית, כשהפלשתים נסוגים בדרך שעריים אל עבר גת ועקרון (שמואל א', י"ז, נ"ב).

בשנים האחרונות מקדמים משרד הבינוי והשיכון ורשות מקרקעי ישראל שמונה תכניות מפורטות לבניית עשרות אלפי יחידות דיור בחלק הדרומי של רמת בית שמש, עד סמוך למורדות עמק האלה וסביב אתרי העתיקות החשובים תל ירמות, בית נטיף וחורבת קיאפה. זאת, על בסיס תכניות מתאר להרחבת העיר בית שמש, אשר אושרו עוד בשנות ה-90 של המאה ה-20.

במהלך חפירתה של חורבת קיאפה בשנים האחרונות, התבררו חשיבותו התרבותית של האתר והפוטנציאל

מינהל שימור

* חורבת קיאפה- מבט מצפון-מזרח (האזור שיועד לבניית שכונה ד-6). צילום: אדר' רז עפרון, מינהל שימור

למידע נוסף: **נספחי שימור לתכניות: כלים תכנוניים להגנה על המורשת. המקרה של רמת בית שמש וחורבת קיאפה. אדר' רז עפרון, מינהל שימור רשות העתיקות**

לחץ לסרטון

לדברי ראש מינהל שימור ברשות העתיקות, רענן כסליו: "בצעד דרמטי זה, אולי חסר תקדים מסוגו, נקבעה מדיניות תכנון הרואה בשמירת המורשת ערך שווה לצורך הדחוף ביחידות דיור ובפיתוח. אני מברך את הוועדה המחוזית אשר השכילה, בהחלטה אמיצה, לאזן בין הערכים".

יובל פלד, ראש חטיבת פיתוח ברשות הטבע והגנים: "רשות הטבע והגנים מברכת את הוועדה המחוזית על ההחלטה הנבונה שקיבלה ותאפשר לדורות העתיד לחוש את העבר בנוף ההווה ולהבין את זירת הסיפור ההסטורי של קרב דוד וגוליית, קרב שיש לו חשיבות הסטורית לעם היושב בציון ולעולם כולו"

* צילום אווירי של חורבת קיאפה. צילום: חברת Skyview, באדיבות האוניברסיטה העברית ורשות העתיקות

תצוגות ארכיאולוגיות

גן ארכיאולוגי מרשים נחנך בבית הספר שער הנגב

בגן, שהוקם בשיתוף עם רשות העתיקות, מוצגים פריטים עתיקים, מרביתם מהנגב, המייצגים את אורח חייו של האדם לאורך התקופות ומשקפים את מורשתה של ארץ ישראל ואת תרבותה החומרית

"במעגלי החיים" – זהו שמו של גן ארכיאולוגי חדש שנחנך בבית הספר שער הנגב, בשיתוף עם רשות העתיקות. הגן נחנך בטקס בהשתתפות ראש המועצה אלון שוסטר, נציגי רשות העתיקות, הנהלת ותלמידי בית הספר ואורחים מיישובי הסביבה.

הגן הארכיאולוגי "במעגלי החיים", המורכב, ברובו, מממצאים אשר נחשפו בנגב, משקף תפיסה חינוכית, המאמינה ביצירת זיקה בין העבר, ההווה, והעתיד. תפיסה זו, היא הבסיס לטיפול קהילה אחראית וערכית, הקשורה לארץ ישראל, כתשתית לחברה, הפועלת למען איכות החיים היום ובדורות הבאים.

התצוגה הארכיאולוגית החדשה מתייחסת לתכני הלימוד, ומאפשרת התנסות חווייתית רב תחומית בכיתות חוץ, בנושאים כגון תנ"ך, דת ואמונה, ארכיטקטורה, ומשק המים - שהינם אקטואליים ומרכזיים גם כיום.

בגן מוצגים פריטים ארכיאולוגיים המייצגים את אורח חייו של האדם בתחומי המים, המזון, הבנייה, הדת והאמונה, והמוות. פריטים אלו משקפים את מורשתה של ארץ ישראל ואת תרבותה החומרית במרחב האזורי לאורך התקופות. הממצא מלמד על האוכלוסייה שישבה בארץ ישראל: תרבותה, כלכלתה, חיי היומיום בה, מנהגיה ומסורותיה.

רשות העתיקות רואה חשיבות רבה בהצגת הממצאים ומשקיעה עמל רב בקירובם לקהילה ולציבור הרחב.

ניהול הפרויקט: דודי פיינברג ועדנה אייש מרשות העתיקות. אוצרת התערוכה: עדנה אייש רשות העתיקות עיצוב: סיון מדינה משרד דן צור – ליאור וולף אדריכלי נוף בע"מ

* צילומים: באדיבות רשות העתיקות

פעילות חינוכית

תלמידי הריאלי משתתפים בחפירה ארכיאולוגית בקיסריה במסגרת לימודי של"ח וידעת הארץ בהנחיית רשות העתיקות

* צילומים: באדיבות רשות העתיקות

הארכיאולוגית החופרת שירין מחאג'נה ומדריכי רשות העתיקות, הם אף גזמו צמחיה המכסה את שרידי אמת המים, וניקו עפר ופסולת מתקופות מאוחרות שנערמו בתוך תעלת המים הקדומה.

במהלך השבועות האחרונים משתתפים תלמידי כיתה ח' מבית הספר הריאלי בחיפה בפעילות ארכיאולוגית בקיסריה, במסגרת פעילות הגדנ"ע וידעת הארץ. בשבועות האחרונים סיירו התלמידים בקיסריה הקדומה, וכן השתתפו בחפירה ארכיאולוגית-לימודית של רשות העתיקות, המתבצעת באמת המים הנמוכה בחוף אקוודוקט.

רשות העתיקות וסניפי הריאלי חברו לשיתוף פעולה חינוכי וסביבתי, שמטרתו הגדלת מודעות התלמידים למורשת הארץ ולעתיקותיה.

בשנה החולפת ערכו הצוותים המובילים של בית הספר הריאלי מפגש בירושלים ובמוזיאון רוקפלר, להיכרות עם פעילותה של רשות העתיקות ותפקידיה. כמו כן, סייר צוות מורי הגדנ"ע של הריאלי בעתיקות קיסריה.

ביום הפעילות לכיתות ח', סיירו התלמידים בגן הלאומי של קיסריה, ובפרט באמות המים שבחוף האקוודוקט, אשר הזרימו מים מצפון לעיר: האמת הגבוהה בעלת הקשתות, שנבנתה במאה ה-1 לספירה והזרימה לעיר ממעיינות שוני ועין צברין, ו'האמה הנמוכה', הממוקמת בחלק המזרחי של החוף, שהזרימה את מי נחל תנינים ונחל עדה מסכר נחל תנינים, המרוחק מהעיר כ-5.5 ק"מ.

בפעילות החפירה עם רשות העתיקות, חשפו התלמידים קטעים מתוואי אמת המים הנמוכה. בהנחיית

פעילות חינוכית

בקטע החפירה הדרומי הקרוב לעיר התגלה מכלול של צינורות חרס. החוקרים משערים שנקודה זו הייתה המקום בו הזרימה האמה מים למאגר בקצה הצפוני של העיר.

ארכיאולוג מחוז חיפה ברשות העתיקות, כארם סעיד, פגש את התלמידים בשטח והסביר להם על חשיבות השמירה על עתיקות הארץ. לדבריו, "זהו פרויקט מוצלח של שיתוף תלמידים בחפירה ארכיאולוגית הממחישה בצורה הטובה ביותר את צורת החיים בימי קדם".

שונות

משנכנס אדר מרבין בשמחה

* לחץ לתערוכה המקוונת: מסכות, רעשנים ומנהגי פורים

שימור בר קיימא של תל יקנעם

תל יקנעם שנחפר בין השנים 1977-1988, ושוב ב-1993, נותר במשך שנים רבות עזוב, מוזנח וללא תכנית ניהול וממשק. השרידים לא שומרו ומצבם הלך והורע עם השנים. משנת 2007 רשות העתיקות, בשיתוף עיריית יקנעם, מקיימת במקום תהליך בר-קיימא לשימור ה'מקום'. במסגרת תהליך זה שומרו השרידים הארכיאולוגיים, פותחו תחנות מידע והוסדרו שבילי ביקור. התהליך המתקיים בתל יקנעם מהווה דוגמה לשיתוף פעולה פורה בין מרחב צפון, מרכז ארכיאולוגי צפון ומינהל שימור ברשות העתיקות לבין עיריית יקנעם. שיתוף פעולה זה הוביל לתהליך מתמשך שהקהילה המקומית לקחה בו חלק פעיל, ובאמצעותו חוזק הקשר בין הקהילה ל'מקום', וה'מקום' הפך לחלק מחיי הקהילה.

הפרויקט בתל יקנעם מציג תהליך קהילתי שהחל כניסיון והתפתח לאב-טיפוס לתהליכים קהילתיים בכל הארץ. תהליכים אשר יכולים להוביל לשינוי בגישה ובקשר של הקהילה אל מורשתה העתיקה. הפרויקט נבחר לפרויקט המצטיין של רשות העתיקות לשנת 2013

לחץ לסרטון   לחץ למידע נוסף

הודעות לעיתונות

- * נחשפה כנסייה מרכזית ובה פסיפס מרשים מהתקופה הביזנטית במושב אלומה
- * חולית שודדי עתיקות נשלחה למאסר בפועל
- * אחוזות קבר מרשימות מהתקופות הרומית והביזנטית שנחשפו באשדוד-ים נפתחות לביקור הקהל הרחב
- * מחקר חשף שלושה אריגים נדירים בני 2000 שנה אשר נצבעו בחילזון הארגמן

עריכה והפקה מירב שי תכנים יולי שוורץ, פנינה שור

עריכה גרפית ערן צירמן תודות ענבל בצלאל-פיסצקי

